

שרידים מובסים

בן-גוריון
חלום על גרלים

תמונת-מצב של המוסר היהודי בישראל, אמצע 1964, היא תמונה מרכזית, חברה המונהגת כאלומת לשונות, עוצמת צבאיות, מדינאים ברמה גבוהה, אוניברסיטאות המחזיקות בין כתליהן אך מעט מערכי המוסר-היהודי, ומעל לכל — פאשיזם יהודי ברמות השונות של האוכלוסיה.

בין כל אלה אפשר לחוש כמעט שרידים מובסים שנותרו מרוח המוסר היהודי, אחרי שספגו במשך שני דורות את כל המכות האפשריות. מכות אלה החלו בכריתת ענף התרבות היהודי-אירופי, כשליטת המסורת היהודית של מידות ומרכדאידופיה, תוך תיקונה, שטופחה בידי דויד בן-גוריון ונחשאת כליה, ליצירת יהודי חדש, מנותק לחלוטין מרעות הגולה, בעל עוצמה מיסית, על חשבון המוח היהודי הגלותי.

התוצאה — חברה דלה מבחינה תרבותית, ערכית ומוסרית, חברה ששמת כאחריה, מרטין בובר ואחרים הם לגביה שמות רחובות — ותו לא.

יצירה של חברה כמעט-צולנית זו, הנוהגת באידימות בלב המידות, לא הפיקה מתוכה שום יוצר אמנותי משיכמו ומעלה, כפי שהחברה הצלבנית לא יצרה. לעומת זאת הצליחה החברה הזו לייצר גרילה לא מבוטלת של יוצרים וסופרים, משוררים, אמנים ומוסיקאים) בעלי רפלקס פאבלובי של סיפוק יצר השילטון, אך לא יצירה-יצירה ומוסר-יצירה.

אלא שאת רוח המוסר היהודי לא יצליחו לחסל — לא אריק שרון ולא רפאל איתן — שהרי עוצמתה היא עשרת מונים מכלי-הנשק המבטיחים של גרלים ברימוס. גרילה זו של גרלים ברימוס מוביחה שהיהודי החזיר שעליו חלם דויד בן-גוריון, תולד ושוקב, כאילו היה המחאה ללא-כיסוי.

כבר עוצמתו של צה"ל ניצבים אותם שרידים מובסים של מוסר יהודי, המחזיז את העתיד והאלטרנטיבה היחידים לעתיד החברה הישראלית ודומה, כי המהלך של הדפסת ספרים ומחקרים, המתייחסים לעבר ואל המוסר היהודי, עשויים להביא בטופו של רבב לאותה נקודת-מיפנה, שבה יקומו השרידים האלה ויגברו על הפלדה המוזיפת של ישראל.

לאוכלת בניה, שטרפה את רת-העבודה ואת רעיון ההגשמה העצמית, תוך כדי הפיכת יהודי ארץ-ישראל לבני רת יהודית אחרת, שכל קשר בינה ובין המוסר-היהודי מיקרי בהחלט. כמעט הספרים שנסקרו כאן מצוייה תמונה

חומייני
חור שחור כפייתי

אחרת של יהדות, שהטיפה לארץ אחרת, ארץ שהאדם הוא הערך העליון שלה, ולא נחלות של עם אחר, קואליציות של שגור וסחטנות לאור היום. מן הראוי שישראלים חילוניים ייהררו מעט בצורך של הארץ הזאת ביהודי משיכמו ומעלה — אחריהם של סוף המאה העשרים — שיכלום את הסתף המחריד של היהודים בישראל, לחור השחור הכפייתי הזה של היהדות בנוסח החומייניסטי, המתחזק ותופס לו אחיזה בארץ הזאת.

מגיעה לנו ארץ אחרת, עם יהדות אחרת, מוסרית, סובלנית, יהדות שהכידונים הם מכשיר-עבודה, ולא מטרה; יהדות שעוצמתה בהוגיה, ולא בגרליה.

ההיסטוריוגרפיה היהודית. ספר מומלץ ביותר, גם לאלה שאינם בקיאים בנושאים אלה.

ארץ אחרת

הדת היהודית בישראל רחוקה משרוש היהדות וערכי-המוסר של היהדות לדרוריותה. הדת היהודית בישראל הפכה שומן-חזיר, הניגר על זקני רבנים האטומים למצוקות הדור, כשהם נושאים לשואו את שם היהדות.

הדת היהודית בישראל לא רק שלא נטלה חלק מכובד בניסיון, שנכשל בארץ-ישראל, המהפך הגדול של היהדות, לטענת אלטמן, חל כימי משה מנדלסון, שכתב: אילו חי בין בני-דורו אחד קונפוציוס או אחד סולון, יכול הייתי, על-פי עקרונות דתי, להאזין ולהעריץ את האיש הגדול הזה, בלי שתעלה ברעתי אי-שום המחשבה המגוחכת שחסיץ אני לגייר את קונפוציוס או את סולון...

המדור האחרון בספרו של אלטמן הוא תשובה לפניה של ראש-הממשלה הראשון דויד בן-גוריון, בשנת 1958, כשיא של משבר "מהו יהודי?" בתשובתו כתב אלטמן בין-השאר דברים, שבימינו היו עשויים לגרום לפרישת המפלגות הדתיות מהקואליציה:

בטרם אשתדל להשיב על שאלה זו, אני מרשה לעצמי להעיר שאולי יימצא דרך לבצע את חוק המירשם בצורה כזו ששאלת הדת והלאום לא תוסיע כלל. הייתי מציע, שבמקום לשאול לאיזו דת ולאיזה לאום משתייך האדם, עדיף היה לרשום אך ורק את מוצאו האתני. גם מצד האב גם מצד האם, לבשיתענה שאלה זו, יתברר ממילא טיב אותו אדם מבחינת השיקולים הביטחוניים, אשר בעבורם נערך המירשם, ותתמלא כל תכליתו. כמובן, ילד מנישואי-ערבות, למשל, מאב יהודי ואם סולנית, יירשם בצורה כזו, באוסן אוניקטיבי ועל פי העובדות הברורות, מבלי להשתדל לקבוע את הלאומיות של הילד עצמו. מן הראוי להזכיר שבמדינה מודרנית דמוקרטית שאלת הדת והלאומיות אין לה מקום בתודת-היהודים... למרות שאלטמן מאד אורתודוכסי כראיית עולמו היהודית, הרי שלאורך סיפרו עובר, כחוט השני, קו הסובלנות היהודית, שהאורתודוכסיה הדתית של עכשיו, בישראל, משוללת אותו לחלוטין, ומעבר לה, במקרה בחלקו הראשון של הספר, מצוי מופלא ומרכזי של חשינת

אווירתם של שלושת בתי-המידרש לרבנים בגרמניה מתוארת בידי אלטמן באופן העשוי לעורר את קינאת ישיבות בני-יעקב ואגודת ישראל. האווירה האינטלקטואלית בכתרי מירשם אלה דמתה ברוחה לזו ששררה באוניברסיטות, ובמישור החברתי ניכרו תכונות שדועקת, במידה מסוימת, ממשורת חיי הפטורנטים הגרמנים...

פרקי הפתיחה פורש אלטמן גה"ה של השקפות היסטוריוגרפיות ברקע היהדות, החל בצלם אלוהים בתיאולוגיה היהודית והנוצרית. הרקע הגנוסטי שבאגדות על אדם הראשון דרך אלוהים ועצמותו של אדם במיטיקה היהודית וניסיון לבחון מהשקפות עולמם של מנדלסון ופרינץ רודנצ'וויץ, מהבולטים שבהוגי-הדת של יהדות גרמניה.

החלק השני של פנים של יהדות כוחן גלריה של נושאים בעלי משמעות אקטואלית. בפרק ההערכת מיפעלו של אחד העם מתייחס אלטמן לניסיונו של אחריהם להעלות את הרעיון הלאומי היהודי למעלה מן הרמה של הנאציזם-אלטום האירופי ראיית המשבר שליו הגיעה היהדות, תוך שהוא מטיף לחיזוק חפץ-הקיום הלאומי. אלטמן מתמסר, בחוסר הצלחה, עם ניסיונו של אחריהם לחליין את היהדות, ומסיים את הפרק בקביעה חושבנית שהאידיאליזם המוסרי הזה ערבו רב בזמננו עוד יותר מאשר בימי שבעברו.

הוגה אחריהם
ניסיון לחליין את היהדות

ליצור מדינה מתקנת ליהודים, אלא שגם הגרילה עשות ולגמה את מעט דם החינוניות של היהדות החילונית, שהקימה את המדינה. הציונות כלא המרכאות, שנוסדה על תשתית של מירית סיפרות-ההשכלה בחשכת הרבנות היהודית בת אלף השנים, הפכה עד מהרה

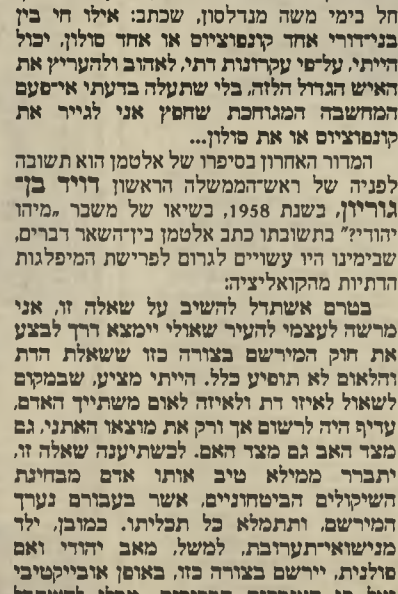
בפרק משום מה חייבת בניית ארץ-ישראל להיות סוציאליסטית! מתייחס כנור לארץ-ישראל של סוציאליזם נוסח מכונית לכל-יפועל של שימרון פרס. שלושת ערכי היסוד — הקניין המשותף בקרקע, העבודה העצמית וחופש-הכרעה של המתיישבים לכללי חיים בצוותא — אכן לא זכו להאריך ימים בחברותא הקיבוצית של חלום-האוטופיה הנוכחית. כובר מעמיד משמעות פוליטית-חברתית עמוקה עשרת-מונים, שאינה עומדת כלל כמיכון ההקצנה הימנית של החברה הישראלית, והוא מעמד "ירושלים" בין "מוסקבה" הקומוניסטית ובין "רומא" הפאשיסטית והוא קובע: אני מאמין בירושלים. רשאים אנו להאמין בכך, כי במתרחש כיום בארץ-ישראל נישקום רוח ומציאות... תיקונו אוטופית, שלא עמדה כמיכון המציאות של החוויה הישראלית.

בפרק העשירי, התחדשות חיי עם, משרטט מרטין כובר את השקפת-עולמו הפילוסופית על המרכיב הקיומית שלה, דרך מה שהוא מכנה "עקרונות-ברירה" והוא מצדד בהשקפה האחר-העמית, העוסקת בהקמת מרכז-דוחני לעם היהודי בארצו.

בפרק לדמות החברתית של הכפר העברי כוחן כובר את הניסיון הכושל של יצירת חלוץ כפרי יהודי ארץ-ישראל, המהפכה שבכפוש, ההולכת במקביל למהפכה החיצונית של היהודי. נתיבות באוטופיה של מרטין כובר הוא מהספרים הנוגים ביותר בהקשר הישראלי, ספר שראה-אור אחרי השואה וערב קום המדינה, בשנת 1946, כאשר החברותא, הקיבוץ והקבוצה

אווירתם של שלושת בתי-המידרש לרבנים בגרמניה מתוארת בידי אלטמן באופן העשוי לעורר את קינאת ישיבות בני-יעקב ואגודת ישראל. האווירה האינטלקטואלית בכתרי מירשם אלה דמתה ברוחה לזו ששררה באוניברסיטות, ובמישור החברתי ניכרו תכונות שדועקת, במידה מסוימת, ממשורת חיי הפטורנטים הגרמנים...

פרקי הפתיחה פורש אלטמן גה"ה של השקפות היסטוריוגרפיות ברקע היהדות, החל בצלם אלוהים בתיאולוגיה היהודית והנוצרית. הרקע הגנוסטי שבאגדות על אדם הראשון דרך אלוהים ועצמותו של אדם במיטיקה היהודית וניסיון לבחון מהשקפות עולמם של מנדלסון ופרינץ רודנצ'וויץ, מהבולטים שבהוגי-הדת של יהדות גרמניה.

מילוסוף בובר
מעט ממיכלול השורשים

היה הציר-המרכזי ומעורר-התיקוון של האוטופיה הישראלית, אוטופיה שלא זכתה להתגשם ונושאי בשורתה הלכו והתנוונו. למרות נתיבותיו של מרטין כובר באוטופיה הקיבוצית, מצוי בקובץ זה שלו המרכיב העיקרי של השקפת-העולם המוסרית-יהודית-דתית, שהלכה ונשחקה לה בהדרגה ביומים הישראלי והפכה אבק של השקפת-עולם. יש בספר זה כדי להחזיר מעט ממיכלול השורשים היהודיים של אותה יהדות אחרת, שאינה נושאת כידונים בידה — להביא לחברה אחרת וצודקת בארץ, שהצדק והאנושיות עשויים להיות ההצדקה היחידה לקיומה.

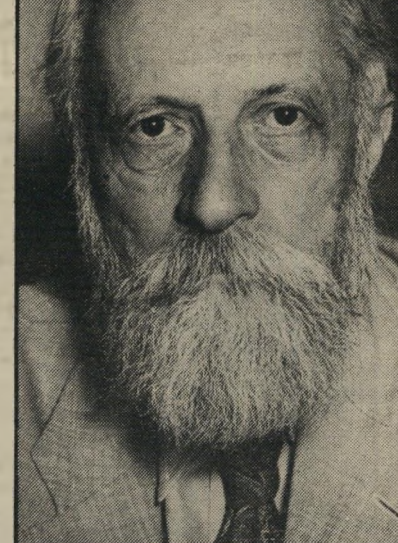
היהדות הגדולה של היהדות, לטענת אלטמן, חל כימי משה מנדלסון, שכתב: אילו חי בין בני-דורו אחד קונפוציוס או אחד סולון, יכול הייתי, על-פי עקרונות דתי, להאזין ולהעריץ את האיש הגדול הזה, בלי שתעלה ברעתי אי-שום המחשבה המגוחכת שחסיץ אני לגייר את קונפוציוס או את סולון...

המדור האחרון בספרו של אלטמן הוא תשובה לפניה של ראש-הממשלה הראשון דויד בן-גוריון, בשנת 1958, כשיא של משבר "מהו יהודי?" בתשובתו כתב אלטמן בין-השאר דברים, שבימינו היו עשויים לגרום לפרישת המפלגות הדתיות מהקואליציה:

בטרם אשתדל להשיב על שאלה זו, אני מרשה לעצמי להעיר שאולי יימצא דרך לבצע את חוק המירשם בצורה כזו ששאלת הדת והלאום לא תוסיע כלל. הייתי מציע, שבמקום לשאול לאיזו דת ולאיזה לאום משתייך האדם, עדיף היה לרשום אך ורק את מוצאו האתני. גם מצד האב גם מצד האם, לבשיתענה שאלה זו, יתברר ממילא טיב אותו אדם מבחינת השיקולים הביטחוניים, אשר בעבורם נערך המירשם, ותתמלא כל תכליתו. כמובן, ילד מנישואי-ערבות, למשל, מאב יהודי ואם סולנית, יירשם בצורה כזו, באוסן אוניקטיבי ועל פי העובדות הברורות, מבלי להשתדל לקבוע את הלאומיות של הילד עצמו. מן הראוי להזכיר שבמדינה מודרנית דמוקרטית שאלת הדת והלאומיות אין לה מקום בתודת-היהודים... למרות שאלטמן מאד אורתודוכסי כראיית עולמו היהודית, הרי שלאורך סיפרו עובר, כחוט השני, קו הסובלנות היהודית, שהאורתודוכסיה הדתית של עכשיו, בישראל, משוללת אותו לחלוטין, ומעבר לה, במקרה בחלקו הראשון של הספר, מצוי מופלא ומרכזי של חשינת

אווירתם של שלושת בתי-המידרש לרבנים בגרמניה מתוארת בידי אלטמן באופן העשוי לעורר את קינאת ישיבות בני-יעקב ואגודת ישראל. האווירה האינטלקטואלית בכתרי מירשם אלה דמתה ברוחה לזו ששררה באוניברסיטות, ובמישור החברתי ניכרו תכונות שדועקת, במידה מסוימת, ממשורת חיי הפטורנטים הגרמנים...

פרקי הפתיחה פורש אלטמן גה"ה של השקפות היסטוריוגרפיות ברקע היהדות, החל בצלם אלוהים בתיאולוגיה היהודית והנוצרית. הרקע הגנוסטי שבאגדות על אדם הראשון דרך אלוהים ועצמותו של אדם במיטיקה היהודית וניסיון לבחון מהשקפות עולמם של מנדלסון ופרינץ רודנצ'וויץ, מהבולטים שבהוגי-הדת של יהדות גרמניה.

מילוסוף בובר
מעט ממיכלול השורשים

היה הציר-המרכזי ומעורר-התיקוון של האוטופיה הישראלית, אוטופיה שלא זכתה להתגשם ונושאי בשורתה הלכו והתנוונו. למרות נתיבותיו של מרטין כובר באוטופיה הקיבוצית, מצוי בקובץ זה שלו המרכיב העיקרי של השקפת-העולם המוסרית-יהודית-דתית, שהלכה ונשחקה לה בהדרגה ביומים הישראלי והפכה אבק של השקפת-עולם. יש בספר זה כדי להחזיר מעט ממיכלול השורשים היהודיים של אותה יהדות אחרת, שאינה נושאת כידונים בידה — להביא לחברה אחרת וצודקת בארץ, שהצדק והאנושיות עשויים להיות ההצדקה היחידה לקיומה.

על הסובלנות

ספר נדיר ויצא-דופן, למרות השקפת העולם האורתודוכסית של מחברו, הוא הקובץ פנים של יהדות לאלכסנדר אלטמן, שראה-אור בסיד-רת אופקים.

אלכסנדר אלטמן — פנים של יהדות; ליקט וערך אברהם שפירא; תרגום חלק מהמאמרים: דויד זינגר; סידרת אופקים; הוצאת עם עובד; 296 עמודים (כריכה רכה).